

FEDERAL ALMANYA'DA ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ SİSTEMİ

Tülin GÜRKANLAR

Federal Almanya'daki Üniversite Kütüphanesi sistemini incelemeye başlamadan önce bu ülkedeki yüksek öğrenim kuruluşlarına ve hizmet verilen öğrenci grubunun özelliklerine kısaca değinelim :

Federal Almanya bugün okur-yazar sorununu çözümlemiş ülkelerden birisidir. 248.586.750 km² yüzölçümü ve 62.101.000 nüfusu bulunan bu ülkede okur-yazar olmayan kalmamıştır¹.

Yapılan araştırmalara göre liseyi başarıyla bitiren öğrencilerin %90 ı üniversite yahut yüksek okullarda okumak istemektedirler. Bir zamanlar ülkede ancak çok az kimsenin devam edebildiği üniversite, artık herkese eşit koşulları öngören Anayasa gereğince bütün toplumun yararına sunulmuştur. Yüksek öğrenim yapması ekonomik açıdan olanaksız olanlara devlet ve özel sektör çeşitli burslar sağlamıştır. Ayrıca yabancı ülkelere buraya üniversite eğitimi görmek için çok sayıda öğrenci gelmektedir. Sayıları her geçen yıl büyük artış gösteren öğrenci grubunun gereksinimini karşılayabilmek amacıyla üniversite sisteminde bazı zorunlu değişikliklere gidilmiştir. Pek çok yeni meslek dalına iyi yetişmiş elemanlar sağlamak amacıyla klasik eğitim veren üniversitelerin yanın-da uygulamaya daha çok ağırlık veren Teknik Yüksek Okullar, Teknik Üniversiteler ve çeşitli alanlarda yüksek düzeyde mesleki bilgi kazandıran Meslek Yüksek Okulları açılmıştır. Bu durum toplumda yüksek öğrenime karşı duyulan isteğin büsbütün artmasına yol açmış ve öğrenci sayısında büyük bir artış görülmüştür²: Elimizde bulunan en son istatistiksel verilere göre bugün 790.233 öğrenci yüksek öğrenim görmektedir³.

Federal Almanya'da yüksek öğrenim kuruluşları iki ana gruba ayrılır⁴:

1. Bilimsel Yüksek Okullar (Üniversiteler, Teknik Yüksek Okullar ve Teknik Üniversiteler)
2. Meslek Yüksek Okulları.

Geçen yıllara oranla üniversite ve yüksek okul sayısında büyük bir artış olmuşsa da yüksek öğrenim görmek isteyen öğrencilerin sayısının umulmadık derecede çoğalması sonucu yüksek öğrenim sorununa geçerli bir çözüm getirilememiştir.

1. Statistisches Jahrbuch 1973 für die BRD. Hrsg. v. Statistisches Bundesamt. Wiesbaden 1976 (August), 92. s. ve Der Fischer Weltatmanach 1975. Hrsg. v. G. Fochler-Haube. Frankfurt/Main 1974. 36-37. s.
2. İstatistiksel veriler için bkz. Aspekte. Studienführer 1974. Hrsg. v. G. Hirschfeld. Frankfurt/Main 1973. 12-15. ss.
3. Bkz. Statistisches Jahrbuch 1976. y. a.g.c. 94. s.
4. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. 1974 - Studien-und Berufsauswahl. Hrsg. v. Bund-und Länderkommission für Bildungsplanung und Bundesanstalt für Arbeit. Bad Honnef 1973. 17-52 ss.

Bu yüksek eğitim kuruluşlarının görevlerini tam anlamıyla yerine getirebilmeleri için bütün öğretim kadrosuna ve öğrencilere en iyi hizmeti verebilecek bir kütüphaneye sahip olmaları gerektiği gerçeği, Üniversite ya da Yüksek Okul Kütüphanesi sorununun ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada kendi içlerinde bazı özellikler gösteren ve bununla orantılı olarak daha değişik kütüphane sistemlerine gereksinim duyan Teknik Üniversite ve Teknik Yüksek Okul yahut Meslek Yüksek Okulları yerine, bugünün üniversitelerinin kütüphane sistemleri inceleme konusu olarak seçilmiştir.

ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ SİSTEMİNİN BUGÜNKÜ DOKUSU

Bugün Federal Almanya Üniversitelerinde iki ayrı kütüphane sistemi görüyoruz :

- A. Eskiden kurulmuş üniversitelerdeki geleneksel kütüphane sistemi
- B. Yeni yapılan üniversitelerin kütüphane sistemi.

A. Eskiden kurulmuş üniversitelerdeki geleneksel kütüphane sistemi :

Bu sistemin en belirgin özelliği birbirine koşut iki yoldan materyal sağlanmasıdır.

1. Merkez Kütüphane ya da Üniversite Kütüphanesi⁵ :

«Üniversite Kütüphanesi» kavramı genellikle «Merkez Kütüphane» anlamında kullanılır.

- Üniversite Kütüphanesi, bağlı bulunduğu eyalet tarafından finanse edilir ve üniversiteye bağlıdır.
- Üniversite Kütüphanesi müdürünün atanması bütünüyle Eyalet Kültür Bakanının sorumluluğu altındadır fakat üniversite senatosunun da bu kararı onaylaması gerekir.
- Kütüphane müdürü senato yahut kütüphane komisyonu üyeliğine getirilemezse de bu durum bazı üniversitelerde değişik gösterebilmektedir.
- Bütçe ve atanacak görevliler için öneri kütüphane müdüründen gelir, rektöre sonra da Kültür Bakanına sunulur.
- Koleksiyona, üniversitenin fakültelerinde okutulan bilim dallarına uygun, dengeli materyal seçimi konu uzmanı kütüphanecilerin görevidir. Konu uzmanları, kütüphane müdürü ve Sağlama Bölümü Şefine karşı oluşturdukları koleksiyondan sorumludurlar.
- Bu kütüphaneler okuyucularına ödünç kitap verirler. Bazıları ulusal ve uluslararası düzeyde kütüphanelerarası ödünç kitap verme sistemine bağlıdır.

5. G. V. Bussc - H. Ernestus Libraries in the Federal Republic of Germany. Rev. and enl. ed. Transl. by J. S. Andrews - G. Walker. Wiesbaden 1972, 63-66. ss. (Bu eserin 1963 basım tarihli almanca orijinali daha eski bilgileri kapsadığı için. 1972 de basılan yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş olan İngiliz çevirisinden yararlanılmıştır.) Ayrıca bkz. H. Fuchs. Bibliotheksverwaltung. 2. verb. u. verm. Aufl. Wiesbaden 1968, 14-16 ss. ve Encyclopedia of Library and Information Science. Ed. by A. Kent, H. Lancour, J. Daily, vol. 9. New York 1973.

- Üniversite Kütüphaneleri Enstitü Kütüphanelerinden daha uzun süre açık bulundurulurlar.
- Koleksiyon kapalı raf sistemine uygun olarak yerleştirilmiştir. Ancak müracaat esenleri, ders kitapları koleksiyonu gibi koleksiyonlar açık raf sistemiyle yerleştirilmiştir.
- O ilde oturan herkes bu kütüphanelerden yararlanabilir fakat kitap ödünç alabilmeleri bazı koşullara bağlıdır.
- Bu kütüphaneler genellikle bütçe nedeniyle bilgi işlemden yararlanmakta iseler de son yıllarda bazı gelişmeler görülmektedir.

Şimdi de sistemin çekirdeğini oluşturan Üniversite Kütüphanesini bir kütüphaneyi oluşturan 5 öge yönünden inceleyelim :

a) Görevliler :

Üniversite Kütüphanesinin kadrosunu müdür, konu uzmanları, liseden sonra üç yıl kütüphanecilik eğitimi görmüş teknik hizmetler görevlileri, onların teknik yardımcıları ve genel hizmet görevlileri oluşturur⁶.

aa) Kütüphane Müdürü :

Bir üniversitenin bir bilim dalından en az Master (Magister Artium. M.A.) derecesini almış ya da bu dalda doktora yapıp, daha sonra 1 yıl uygulama ve 1 yıl da teorik bilgileri kapsamına alan yüksek düzeyde kütüphanecilik eğitimi gören konu uzmanları önce bölüm şefliği daha sonra müdürlük derecesine ulaşabilirler. Müdür olduktan sonra genellikle kendilerine üniversite tarafından fahri profesörlük ünvanı da verilir.

Kütüphane müdürü tüm yetkiye sahiptir ve üniversiteye karşı materyal seçiminin sorumluluğunu taşır. Bazı üniversite kütüphanelerinde Kütüphanecilik Bölümü de vardır. Kütüphane müdürü hem bunun hem de sınav komisyonunun başkanıdır.

ab) Konu uzmanları :

Kütüphane müdürlüğü gibi konu uzmanlığı için de yukarıda belirtildiği gibi Yüksek Kütüphanecilik Eğitimi öngörülmür. Bu eğitimin süresi eyaletlerde değişiklik gösterebilmektedir. Sayıları genellikle 12-15 arasında değişen konu uzmanlarından kendi alanlarında tam anlamıyla uzman olmaları ve bu alanlarda müracaat hizmeti verebilmeleri beklenir. Konularıyla ilgili materyal seçimini enstitü kütüphaneleriyle ve ilgili bilim dallarının öğretim kadrosuyla bağlantı kurmadan yaparlar. Bu tutum sistemin en belirgin özellikleri arasına girer. Seçimi yapılan materyalin sınıflandırılması ve bunların yerleştirilme sorunlarının çözümlenmesi, örneğin ders kitapları koleksiyonuna, okuyucu salonlarında özel olarak hizmete sunulan ve ödünç verilmeyen temel eserleri kapsayan koleksiyona

6. Fuchs, a.g.e. 247-252. ss. Bibliotheksplan 73. Entwurf eines umfassenden Bibliotheksnetzes für die BRD. Hrsg. v. Deutsche Bibliothekskonferenz. Berlin 1973. 154-165. ss. Busse - Ernestus. a.g.e. 43-250 ss. ve Rudolf Juchhoff, «Almanya'da üniversite ve araştırma kütüphanelerinin yaşayan gelenekleri». Modern Kütüphaneciliğin Esasları. ed C. White. Ankara 1961. 72. s.

ya da depoya yerleştirilmesi gibi sorunları çözmeleri en önemli görevlerindedir. Bu görevlerini gereğince yerine getirebilmeleri için her türlü teknik konuda kendilerine Teknik Hizmetler Görevlileri yardımcı olur.

ac) Teknik Hizmetler Görevlileri :

Liseden sonra 2 yıl bir üniversite kütüphanesinde uygulama ve 1 yıl da teorik bilgileri kapsamına alan kütüphanecilik eğitimini gören bu görevliler kataloglama, sağlama, ödünç kitap verme, süreli yayınlar ve ciltleme, bölümlerinin mesleki bilgileri gerektiren teknik işlemlerini yürütürler. Bu bölümlerin şefleri genellikle Konu Uzmanlarıdır.

ad) Teknik Yardımcılar :

Orta okuldan sonra 1 yıl uygulama ve 6 ay - 1 yıl süreyle teorik bilgilerin öğrenimini kapsayan bir eğitim gören Teknik Yardımcılar da mesleki bilgiden daha çok teknik bilgi isteyen işleri yürütürler : Raf okuma, damgalama, etiket yapıştırma, daktilo v.b. Her üç kademenin de eğitim süresi eyaletlere göre değişiklikler göstermektedir.

b) Okuyucu ve okuyucu hizmetleri :

Üniversite öğrencileri öğretim üye ve yardımcıları, araştırmacılar ve il halkı üniversite kütüphanelerinin okuyucularını oluştururlar.

Ödünç kitap verme, görsel - işitsel araçlardan yararlandırma ve müracaat gibi hizmetlerin yanında, yalnız o üniversitenin öğrencileri için sunulan özel hizmetler de vardır; bu hizmetlerin hepsinin birden aynı kütüphanede çeşitli nedenlerle verilemediği de görülmektedir.

ba) Ders Kitapları Koleksiyonu :

Bu koleksiyonun hazırlanmasında amaç, öğrencinin kendi maddi olanaklarıyla alamayacağı fakat çok kullanılan p a h a l ı ders kitaplarını öğrenci için çok sayıda hazır bulundurabilmektir. Öğrencilerin ucuz kitapları kendilerinin alabilecekleri varsayımından hareket edildiği için bunlara bu koleksiyonda yer verilmez. Ders Kitapları Koleksiyonu için yapılan kitap seçiminde konu uzmanları ve öğretim üyeleri kütüphanenin diğer koleksiyonlarının hazırlanmasındaki yöntemin aksine sıkı bir işbirliği içinde çalışırlar çünkü burada kitap seçiminin ileride değineceğimiz amacı değişmiştir.

Kataloglama kurallarının en basit şekilleri uygulanarak hazırlanan bir alfabetik katalog, koleksiyonun yanına yerleştirilir. Sınıflandırma fazla ayrıntıya gidilmeden yapılır. Buraya özgü bir ödünç kitap verme masası ve bir görevli koleksiyonun yanında bulunur. Ödünç kitap verme süresi 1 aydan başlayarak bütün bir sömestreyi kapsayabilir. Bilim dallarına göre gruplandırılan kitaplar açık raf sistemiyle hizmete sunulur. Koleksiyonun, kütüphanenin girişine yakın bir yerde, derhal göze çarpacak bir köşede yerini almasına özen gösterilir.

Ders Kitapları Koleksiyonununun masraflarının büyük bir kısmı Volkswagen Vakfı tarafından karşılanır⁷.

7. Bkz. Busse - Ernestus. a.g.e. 39. ve 72. ss.

bb) Genel Kültür Kitaplığı⁸ :

Bu kitaplıklar öğrencilerin mesleki konuları dışında da okuyup genel kültürlerini arttırabilmeleri amacıyla üniversite kütüphanesi binasının içinde yahut bu yönetime bağlı olarak buraya yakın bir yerde kurulmuştur. İlk defa 1918 yılında Bonn'da kurulan bu tür bir kitaplık 1962 de Thyssen Vakfı yardımıyla 4 üniversitede daha kurulmuştur.

Buradaki kitapların öğrencinin ne üniversite kütüphanesinde ne de enstitü kütüphanelerinde bulabileceği türden kitaplar olmasına özen gösterilmiştir. Genel Kültür Kitaplıkları tıpkı küçük, sevimli bir halk kütüphanesi gibi döşenmiştir. Önemli olan genel kültür arttırıcı ve güncel kitapların hizmete hazır bulundurulmasıdır. Üniversitede belirli aralıklarla verilen «Studium Generale» adlı genel kültür verici nitelikteki konferanslar dizisiyle öğrencilerin kendi öğrenim konularının dışındaki konulara da ilgi göstermelerine çalışılmaktadır. Kitaplar açık raf sistemine göre yerleştirilir. Kitaplığın kendine özgü bir alfabetik kataloğu ve memuru vardır.

Genel Kültür Kitaplıkları, üniversite kütüphanesinin olanaklarına göre ya bütün gün açık kalabilmekte ya da günün veya haftanın belirli saatlerinde hizmet verebilmektedir. Bazıları ödünç kitap verebilmekte bazıları ise okuyucunun kitaplardan yalnız kitaplıkta yararlanmasını öngörmektedir.

Kanımızca, ödünç kitap verme hizmetiyle birlikte, isteyen okuyucuya salondan yararlanma olanağını veren, iç dekorasyonunun çekiciliğiyle ve mobilyalarının rahatlığıyla öğrenciyi çekebilen bir kitaplık, bu amaç için daha uygundur. Böylelikle öğrenci hem genel kültürünü arttırmak olanağını bulacak hem de üniversiteden mezun olunca kütüphaneden yararlanma alışkanlığı olan bir yetikşin okuyucu olarak, bulunduğu kentin halk kütüphanesinde bu alışkanlığını sürdürerek kendi konusundan başka konularda da bilgi sahibi olmaya devam edecektir. Halk Kütüphanelerinin aydınları kazanmaları yönünden oldukça başarılı olan bu yöntemin ülkemiz de yaygın olarak uygulanmasında büyük yarar vardır. Örneğin, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde hukuk ihtisas kütüphanesi yanında böyle bir amaçla kurulmuş zengin bir Genel Kültür Kitaplığı vardır⁹.

Bu tür kitaplıklar, üniversite mezunlarının, öğrenimleri sırasında genellikle ders çalışma salonları olarak gördükleri kütüphaneleri gerçek yönleriyle tanımalarına yardımcı olarak, onların mezuniyetten sonra kütüphaneden kopmalarını büyük ölçüde engelleyebilecektir.

bc) Akademik Okuma Salonları :

Bunlar üniversitenin ya da akademik öğrenci kuruluşunun (ASTA: Akademischer Studenten Ausschuss)¹⁰ yönetimi altında bulunan ve öğrencilerin beraberlerinde getirdikleri ders kitaplarını çalışabilecekleri, günlük gazeteleri okuyabilecekleri ve genel müracaat eserlerinden yararlanabilecekleri geniş okuma salonlarıdır.

8. Bibliotheksbau und Bibliothekstechnik. Hrsg. v. F. - H. Philipp. München 1973. 8., 59-61. ss. (1970-1972 yılları arasında Frankfurt/Main Yüksek Kütüphanecilik Okulunda Alman meslekdaşlarla yaptığımız ortak çalışmaların ürünü olarak çıkarılan bu eserde, bu konuyla ilgili kısım tarafımdan hazırlanmıştır.)

9. Yaşar Karayalçın. Hukukta öğretim - kaynaklar - problem çözme. Ankara 1977, 16. s.

10. Fuchs. y.a.g.e. 224. s.

Bu salonlar genellikle geç vakitlere kadar açık bulundurulur. Üniversite kütüphanesi ve öğrenci kafeteryasına yakın merkezi bir yerdedirler.

Akademik okuma salonlarının üniversite kütüphanesiyle yönetsel bir ilişkisi olmadığı halde bunlara burada değinilmesinin bazı nedenleri vardır :

Müracaat eserleri üniversite kütüphanesi elemanları tarafından seçilir ve hizmet verilen okuyucu grubu üniversite öğrencileridir. Ayrıca, bu salonlar, üniversite kütüphanesinin koleksiyonlarından yararlanmadıkları halde, beraberlerinde getirdikleri ders kitaplarını çalışmak isteyen öğrencilerin üniversite kütüphanesinin okuyucu salonlarını boş yere doldurmalarını önler.

Bu tür önlemlerin alınmadığı ülkelerde çeşitli kütüphane türlerinin amacından saptırıldığı görülmektedir. Örneğin, bizde, Milli Kütüphane'nin okuyucu salonlarından, bu kütüphanenin amacı ve türüne uygun olarak daha çok araştırmacılar değil, genellikle belli dönemlerde sınav hazırlığı içinde olan öğrenciler yararlanmaktadırlar. Milli Kütüphane yetkilileriyle yapılan görüşmelerin sonucu bazı önlemlerin alındığı fakat bunların gene de yetersiz kaldığı öğrenilmiştir. Örneğin, devamlı okuyucu kartı alabilmek için bir öğrencinin üniversitenin son sınıfında olduğunun ve bitirme tezi için araştırma yaptığının kanıtlanması için getirilen resmi yazılara ve araştırmacı olduğunu gene resmi yazılarla kanıtlayan araştırmacılar için özel olarak ayrılan çalışma yerlerine karşın, asıl amaçları beraberlerinde getirdikleri ders kitaplarını konforlu ve merkezi bir salonda çalışmak olan öğrencilerin sonu alınmamaktadır. Araştırma yapmak için gelen araştırmacılar okuma salonunda bazen yer bulamamaktadırlar. «Milli Kütüphane'nin bir Okuma Salonu» niteliği taşımadığına ve «yalnız kendi getirdikleri kitapları okuyan öğrenci okuyucuların Milli Kütüphanenin tabii ve normal okuyucuları» olmadıklarına, bu soruna bir çözüm yolu olarak Ankara'da «sakin ve rahat okuma salonları»nın öğrencilerin hizmetine sunulması gereğine bundan 25 yıl önce değinen Karayalçın «mesul makamların senelerden beri bu dâvayı ele almanuş» olmalarından haklı olarak yakınmıştır.¹¹ 1952 yılında dile getirilen bu soruna 1977 yılında da halen bir çözüm yolu bulunduğu söylenemez. Oysa ki bu tür okuma salonları ülkemizde yüksek ve orta öğretim gençliğini beraberlerinde getirdikleri ders kitaplarını okuyabilmek için Milli Kütüphane'nin ya da Halk Kütüphanelerimizin okuyucu salonlarını gereksiz yere doldurma zorunluğundan kurtaracaktır. Böylece, bu kütüphanelerimiz türlerine ve amaçlarına uygun hizmet verebilme olanağını bulabileceklerdir.

Okuma salonları merkezi yerlerde açılıncaya kadar, gerekli konforun sağlanmış bulunduğu kendi okuma salonlarını sınav öncesi tarihlerde uzun süre hizmete açık tutan bazı fakülte ve üniversite kütüphanelerimizin örnek tutumları diğer yüksek öğrenim kuruluşlarının kütüphanelerince de örnek alınarak bu âdetin yaygınlaştırılması yoluna gidilmesi, kanımca büyük ölçüde yarar sağlayacaktır.

Aynı durum halk kütüphanelerimiz için de geçerlidir :

Görevlerini çeşitli nedenlerle zaten tam anlamıyla yerine getiremeyen ilk ve orta öğretim kuruluşlarının kütüphanelerinde hizmet verme süresi öğrencilerin ders çalışabilecekleri boş zamanlarına göre düzenlenememiştir. Çeşitli nedenlerle evlerinde gerekli ders çalışma ortamını bulmaktan yoksun pek çok öğ-

11. Karayalçın. «Kütüphanelerimize umumî bir bakış». TKDB 1 (1952), Sa. 1. 17. s.

renci için halk kütüphanelerinin okuyucu salonları okul kütüphanelerinin ek okuma salonları niteliğini almış görünmektedir. Elbette ki öğrenciler halk kütüphanelerinden yararlanacaklardır fakat bu kütüphaneleri yalnız beraberlerinde getirdikleri ders kitaplarını çalışabilecekleri okuma salonları olarak görmek onlara halk kütüphanelerinin asıl niteliğini unutturacaktır. Halbuki okul kütüphanelerinin alacağı bazı öniemlerle, örneğin kütüphanenin açık bulundurulacağı saatlerin öğrencilerin gereksinmelerine uygun olarak düzenlenmesi, gerekli koleksiyonların sağlanması ve kitapların ödünç verilmesi sonucu bu konuda da meslek açısından bazı olumlu gelişmeler beklenebilir. Eğer bu yapılamıyorsa, orta ve yüksek öğretim gençliği için açılacak okuma salonları büyük bir eksikliği giderecektir.

Kütüphanelerimizin amacından saptırılıp, «kütüphane» kavramının yanlış anlaşılması sonucu yerleşen, kütüphanelerin salt sınav öncesi hazırlığını ve ders çalışma zorunluğunu anımsatan, zorunlu olunca gidilen yerler olduğu imajının belleklerde bıraktığı izin silinmesi mesleğimiz açısından son derece önemlidir.

Toplumumuza yaşam boyu kendilerini yetistirebilmeleri için gönül rahatlığıyla gidebilecekleri yerlerin kütüphaneler olduğunu öğretmek, biz kütüphanecilerin en önemli görevlerinden biridir kanısındayız.

c) Koleksiyon :

Koleksiyon seçiminin konu uzmanları tarafından yapıldığına daha önce değinmiştik. Materyal sağlamada enstitülerin etkisi olmadığı ve her öğretim üyesine kendi özel branşı için nice ayrıntılara gidebilecek materyali seçme hakkı verilmediğinden, koleksiyon her bilim dalına eşit ağırlık verilecek en gerekli temel eserler, çeşitli araştırmalar ve süreli yayınlar seçilerek oluşturulmaktadır. Konu uzmanları arasındaki sıkı işbirliği ve müdürün yönetimindeki materyal satın alma toplantılarında titizlikle konuya yakın bilim dallarının birbirlerinden kopmamasına özen gösterilmesi sonucu, koleksiyonun kendi içinde bir bütün oluşturması yolunda büyük ilerlemeler görülmektedir.

Satın alma yoluyla sağlamanın yanında diğer üniversite kütüphaneleriyle yapılan değişim yoluyla da çok değerli araştırmalar, tezler v.b. akademik yayınlar koleksiyona katılmaktadır. Aiman Araştırma Kurumu UNESCO ile işbirliği yaparak bilimsel araştırmaların F. Almanya'da Uluslararası Değişim Merkezi görevini yürütmektedir.¹²

Ayrıca bu Kurumun geliştirdiği bir program sonucu görevli, koleksiyon, bina ve bütçe durumu gerekli özellikleri gösteren bazı üniversite kütüphaneleri aralarında çeşitli konuları bölüşerek bu konularla ilgili her türlü monografi ve süreli yayını toplama yoluna gitmektedir. Örneğin, Frankfurt/Main'deki Üniversite Kütüphanesi Alman Dili ve Edebiyatı ile Afrika konusunda ihtisaslaşmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında bombardımanlarla yok olan koleksiyonların tekrar çeşitli yollardan elde edilmesine çalışılmaktadır. Ayrıca politik nedenlerle

12. Busse - Ernestus. y.a.g.e. 277. s. (Unesco Convention of 1958) Unesco'nun 1958 yılında uluslararası materyal değişimini belirli kurallara göre organize etmek amacıyla aldığı kararlara uygun olarak Alman Araştırma Kurumu bu görevi üstüne almıştır.

1933 - 1945 yılları arasında koleksiyonlara alınmayan almanca ve yabancı dil-lerde pek çok eserin kütüphanelere, özellikle üniversite kütüphanelerine kazan-dırılmasına çalışılmaktadır. Böyle girişimler büyük maddi destekler olmadan başarıya ulaşamayacağı için, bu konularda Alman Araştırma Kurumunun, çeşit-li yollardan yarattığı olanaklar açısından, rolü son derece büyüktür.¹³

Sağlamada girişilen işbirliği sonucu aranan bir kitabın ülkenin kütüpha-nelerinden birinde kesinlikle bulunabilme olanağı büyük ölçüde sağlanmak üzere denebilir.¹⁴ Ayrıca Merkezi Konu Kütüphanelerinden ikisi üniversite kü-tüphanelerinin belli bir konudaki zengin koleksiyonunun temeli üstünde gelişt-irmiştir: Köln'deki Merkezi Tıp Kütüphanesi (1968) ile Bonn'daki Merkezi Ta-rım Kütüphanesi (1962). Uluslararası bir üne sahip bulunan Hannover Teknik Enformasyon Kütüphanesi (1959) Teknik Üniversite'nin kütüphanesiyle yakın bir işbirliği içindedir.

Bundan başka İl, Eyalet ya da Devlet Kütüphanesi görevlerini de yü-rütebilen bazı üniversite kütüphaneleri yayınevlerinden kanun gereğince (Pflichtexemplargesetz) gönderilen «bağış» nüshalardan da yararlanarak kolek-siyonlarını geliştirme olanaklarına sahiptirler.

Bilindiği gibi 2527 no.lu ve 21.6.1934 kabul tarihli Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'ndan yararlanabilen zaten pek az sayıdaki kütüphanelerimiz-den yalnız bir tanesi üniversite kütüphanesidir: İstanbul Üniversitesi Kütüpha-nesi. Uygulama gereğince derleme nüshaları oluşan koleksiyonlardan ülkemiz-de ancak okuyucu salonlarında ya da resmî yazılar aracılığıyla çok kısıtlı olarak kütüphanenin dışında da yararlanılabilmektedir. Okuyucu zaten çok zahmetli olan bu yolu bir kaç denemeden sonra bırakmakta ve derleme nüsha alan kütüp-hanelerimizin koleksiyonlarından gereği gibi yararlanılamamaktadır.

F. Almanya'da derleme nüshalardan okuyucunun olanaklar el verdiğince yararlanmaları sağlanmaktadır. Hattâ gerektiğinde bu kütüphaneler bağlı bu-lundukları Ulusal Kitap Ödünç Verme Sistemi aracılığıyla başka illerde ve eya-letde bulunan kütüphanelerin okuyucularına da hizmet verebilmektedirler. Ay-rıca, Uluslararası Kitap Ödünç Verme Sistemine de bağlı bulunan bu kütüp-hanelerin dünyanın herhangi bir ülkesinde aynı sisteme bağlı bulunan bir kütüphanenin okuyucusuna da hizmet verebilme olanakları vardır.

Özel kişilerin ya da resmî kuruluşların kitap bağışları eğer bunlar koleksi-yonun bütünlüğünü bozmayacaksa kabul edilir.

d) Bütçe :

F. Almanya'da eyaletler ülkenin federatif yapısına uygun olarak büyük aka-demik kütüphanelerin bütçesini karşılamakla yükümlüdürler¹⁵. Bu gruba üniver-site ve enstitü kütüphaneleri de girer. Ayrıca, üniversite kütüphanesi aynı za-

13. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Handbuch der Bibliothekswissenschaft. Begr. v. Fritz Milkau. 2. verm. u. verb. Aufl. Hrsg. v. G. Leyh. 3. Bd. 2. Hälfte. Wiesbaden 1957. 469-478 ss. Joris Vorstius. Grundzüge der Bibliotheksgeschichte. 6. Aufl. Neu. bearb. v. S. Joost. 85. s.

14. Bkz. «Ausseruniversitäre Aufgaben deutscher Hochschulbibliotheken». Mit Beiträgen v. H. Braun, R. Kluth u. a. 28-29 Oktober 1976. Würzburg. ZfBB 24 (1977). Sa. 2. 157-200. ss.

15. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Fuchs y.a.g.e. 15-16. ss. ve Busse - Ernestus. y.a.g.e. 179-184. ss.

manda İl Kütüphanesi görevini de yürütüyorsa il idaresi bütçeye büyük ölçüde katkıda bulunur. Eyaletler ayrıca kütüphanecilik okullarının da bütçesini karşılarlar.

Üniversitenin bütçesinde üniversite kütüphaneleri ve enstitü kütüphaneleri için fasıllar ayrılmıştır.

Ayrıca, Volkswagen Vakfı Ders Kitapları Koleksiyonunun 1965 yılından başlayarak bir çok üniversite kütüphanesinde geliştirilmesinde büyük yardımcı olmuştur. Bundan başka Thyssen Vakfı da Genel Kültür Kütüphanelerine büyük katkıda bulunmuştur.

Üniversite kütüphanelerinin bugünkü bütçesini düzenlemeye yardımcı olacak bir bütçe modeli Bilim Konseyi'nin¹⁶ 1964 te bu konuda hazırlattığı plânlardan sonra gerçekleştirilmiştir. Bundan önce 1958 de Alman Araştırma Kurumunun bu konuda hazırlattığı raporlara dayanılarak yapılan ön model niteliğini taşıyabilecek bütçe modelleri vardır.

e) Kütüphane Binası :

II. Dünya Savaşında pek çok bina hasara uğradığı için bugün hemen her üniversite kütüphanesinin yeni yapılmış ya da yeni bir anlayışla onarılmış bir binası vardır. Alman Kütüphaneciler Derneği'nin 1962 de kurulan «Kütüphane Binaları Komitesi»¹⁷ bu binaların yapımında çok etkin olmuştur.

Yeni yapılan binalarda yeni bir kütüphane sistemine gidebilme olanağı varken çoğu kez bu fırsatın gereği gibi değerlendirilemediği görülmektedir: Örneğin, kapalı depodan vazgeçilememiş, ancak Ders Kitapları Koleksiyonu, müracaat eserleri, belli bir konunun öğrencilerin okuyucu salonunda yararlanmaları için seçilen en önemli temel eserleri ve bazı süreli yayınlar açık raf sistemiyle yerleştirilmişlerdir. Genellikle XX. yüzyılın Amerika Birleşik Devletlerindeki kütüphane binalarının yapı sistemi örnek alınmış; «modüler sistemde»¹⁸, yani çeşitli amaçlarla değerlendirilebilecek eşit birimli binalar yapılmış, bu sistemin getirdiği esneklikten en büyük ölçüde yararlanılmaya çalışılmıştır. Örneğin, önce okuyucu salonu olarak kullanılan bir alan, bu sisteme uygun olarak, gerektiğinde yapılacak bazı değişikliklerle kütüphaneciler için çalışma odaları olarak da kullanılabilir.

En büyük eğilim, binayı «içten dışa» yani kütüphanenin işlerliğini ön plâna alarak yapmak ve eskiden olduğu gibi salt dış görünüşün estetiğine bağımlı kalmamaktır. Böylece kitabın kütüphaneye geldiği andan başlayarak okuyucunun eline varacağı yol gözönüne alınarak kütüphanecilerin çalışma yerleri de buna göre bir düzene sokulmaktadır.

2. Enstitü Kütüphaneleri :

Enstitü, seminer, hastane, laboratuvar kütüphanelerine bazen «seminer kütüphaneleri» adı verildiği de görülür. Biz burada bunları topluca «Enstitü Kütüphaneleri» adı altında toplayacağız. Enstitü kütüphanelerine materyal seçimi genellikle profesörler tarafından yapılır. Doğal olarak bu koleksiyonlar profe-

16. Busse - Ernestus. a. e. 179. s.

17. a. e. 216. s.

18. Modüler sistem ve teknik özellikleri için bkz. Bibliotheksbau und Bibliothekspraxis. v.a.g.e. 110. s.

sörlerin özel ihtisaslaşma alanının ve verdikleri derslerin konularını vurgulayan koleksiyonlardır. Konu uzmanı bir kütüphaneci tarafından materyal seçimi yapılmadığı için her konuya eşit ağırlığın verilmediği bazen çok ince ayrıntılara inildiği bazen de önemli temel eserlerin eksik olduğu görülebilmektedir.

— Bu kütüphaneler üniversiteye bağlıdır.

— Yönetimleri üniversitenin uygun gördüğü yetkililere verilir. Üniversitenin seçtiği yetkili geleneksel olarak enstitünün de müdürü olan bir profesördür. Profesör gerekli görürse bir asistanına yahut öğretim kadrosundan bir elemana bu görevi yürütme yetkisini verir. Enstitünün de müdürü olan profesör aynı zamanda üniversite senatosunun da üyesidir ve bu durumun ona bağlı olan kütüphaneye bütçe açısından sağlayacağı maddi olanaklar küçümsenemez.

— Kütüphane yöneticisi kütüphaneye sağlanan her türlü materyalden sorumludur.

— Teknik hizmetler enstitü kütüphanesi elemanlarınca yürütülür.

— Kütüphaneye alınacak materyal ve araçlar için gerekli para 3 kaynaktan sağlanır.¹⁹

a. Üniversite bütçesinden öğretim araçları için ayrılan para.

b. Her sömestr öğrencilerden alınan seminer harcı.

c. Kütüphaneyi kuracak ve yönetecek profesör emrine üniversiteden verilen ödenekler.

— Kitaplar ve süreli yayınlar açık raf sistemine göre hizmete sunulur.

— Üniversite kütüphanesiyle hiçbir ilişkileri yoktur. Ancak, son yıllarda, ilerde değineceğimiz, bazı olumlu gelişmeler görülmektedir.

— Öğrencilere ödünç kitap verilmez; ancak hafta sonlarında gerekli görürse verilir. Öğretim üyelerine bu konuda daha geniş haklar tanınmıştır.

— Hizmete açık buldukları süre üniversite kütüphanesine oranla daha kısıtlıdır.

— Kütüphaneden ancak o bilim dalının öğretim kadrosu ve öğrencileri yararlanabilirler.

3. Geleneksel Sistemin Yararlı ve Sakıncalı Yönleri :

Bu sistemin başlıca yararlı yönleri :

— Üniversite ve enstitü kütüphanelerinin işlevlerinin kesin sınırlarla birbirinden ayrılması,

— Üniversitenin araştırma alanında geniş ölçüde materyale sahip bulunması,

19. Juchhoff, «Alman üniversitelerinin kütüphane örgütlenmesinde yeni eğilimler». Çev: M. Şenöz. TKDB 16 (1976) Sa. 3, 149-150 ss. ve «Üniversite Kütüphaneleri». Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Kütüphanesinde 11-21 Ekim 1967 günlerinde verilen seri konferanslar. Çev. : Meral Şenöz. 7. s.

— İki taraf arasında bu sistem sayesinde çeşitli konularda sürtüşmenin az olmasıdır.

Buna karşılık :

— Üniversite kütüphanesi ile öğretim üyeleri arasında kaçınılmaz bir yabancılaşma ve öğretim üyelerinin giderek kendi enstitü kütüphanelerine kapanmaları,

— Her iki kütüphaneye de ayrılan fonların birbirlerinin eksikliğini giderebilme, ortak materyal sağlama gibi ekonomik yöntemlerle harcanamaması

— Enstitü kütüphanelerinin mesleki eğitim görmemiş ve bu göreve zorlanmış elemanlar tarafından yönetiminin yetersizliği,

— Konu uzmanı kütüphanecilerin yerine öğretim üyeleri tarafından yapılan ve kendi ihtisaslaşma alanlarına ağırlık veren materyal seçiminin oluşturduğu koleksiyonun gereken nitelikleri taşınamaması gibi sakıncalı yönlerinin de bulunduğunu görüyoruz.

Alman Bilim Konseyi ve Alman Araştırma Kurumu bu sorunlara bir çözüm yolu bulmak amacıyla çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Özellikle Alman Araştırma Kurumu'nun iki temel konuda getirdiği bazı önerilerin gerçekleştiğini öğrenmiş bulunuyoruz.²¹

a. İletişimsel Yaklaşım :

— Özellikle yeni abone olunacak dergiler konusunda ortak sağlamaya gidilmesi,

— Üniversitede çeşitli kütüphanelerde bulunan süreli yayınların bir toplu katalogunun çıkarılması için ortak çalışmaların yapılması,

— Üniversitede bulunan bütün monografilerin toplu katalogunun hazırlanmasında işbirliğine gidilmesi,

— Üniversite kütüphanesinin, enstitü kütüphaneleri koleksiyonlarının kataloglanması projesini yürütmeyi üstüne alması,

— Enstitü kütüphanelerinin tüm ciltleme işlerinin yürütülmesinde ortak çalışmalar,

— Enstitü kütüphanelerinde görevlendirilecek elemanların ücretlerinin üniversite kütüphanesi bütçesinden karşılanması,

— Bu göreve atanacak olan kişilerin mesleki niteliklerinin üniversite kütüphanesi görevlilerince denetim altında tutulması,

— Çift nüshaların yahut güncelliğini yitirmiş kitapların üniversite kütüphanesinde toplanarak böylece bir merkezi deponun oluşturulması,

20. Deutsche Forschungsgemeinschaft. Bibliotheksausschuss. Empfehlungen für die Zusammenarbeit zwischen Hochschulbibliothek und Institutsbibliotheken. Bonn - Bad Godesberg Empfehlungen des Wissenschaftsrates zum Ausbau der wissenschaftlichen Einrichtungen. Teil II. Wissenschaftliche Bibliotheken. Bonn 1964, 29. s. ve Empfehlungen des Wissenschaftsrates zum Ausbau der wissenschaftlichen Hochschulen bis 1970. Bonn 1967, 151. s.

-- Enstitü kütüphanelerinden, ilgili enstitü dışında diğer üniversite mensuplarının da yararlanabilmesinin sağlanması.

b. Yapısal Yaklaşım :

— Benzer yahut yakın konularda materyali içeren küçük kütüphanelerin daha büyük birimler halinde, hattâ bazen fakülte kütüphaneleri biçiminde birleştirilmesi,

— Üniversite kütüphanesinin ayrı bir birim olmaktan çıkarak bazı bilim dalları için «Şube Kütüphaneleri» halinde bölümlere ayrılması fakat teknik hizmetlerin tek merkezden yürütülmesi.

Aksaklıkların incelemeler sonucu saptanıp, daha uygun bir sisteme gitme istemi sonucu, geleneksel kütüphane sisteminin çağdaş biçimde düzenlenmesi çalışmalarına koşut olarak, yeni yapılan üniversitelerin kütüphanelerinin aşağıda inceleyeceğimiz gibi eski denemelerden yararlanarak hatalardan arınmış bir biçime erişmesi için her türlü çaba gösterilmiş, çeşitli modeller denenmiş ve denenmektedir.

B. Yeni Yapılan Üniversitelerin Kütüphane Sistemi ve Çağdaş Üniversite Kütüphanesi Anlayışı :

Kanımızca, çağdaş düzeye eriştirilmek istenen yeni kütüphanelerin sistemine geçmeden önce «çağdaş üniversite kütüphanesi» kavramını açığa kavuşturmakta ve önerilen standartları hakkında bilgi edinmede yarar vardır. Ancak böyle bir açıklamadan sonra ilk bakışta yadırgatıcı gelebilecek çeşitli sistem modellerinin nedenlerine inmek olanağı sağlanabilecektir :

İncelediğimiz çeşitli makale ve kitaplardan hakkında bilgi edinebildiğimiz yeni üniversite kütüphanelerini ayrıca F. Almanya'da yaptığımız bir araştırma gezisi süresince yerinde görebilme ve yöneticileriyle görüşebilme olanağını bulduk. Bu kütüphanelerin okuyucuları üniversitenin öğrenci ve öğretim kadrosuyla bunlardan yararlanmak isteyen araştırmacılarıdır. Koleksiyonlara materyal seçimi konu uzmanları tarafından yapılır. Bütçe her türlü gereksinmeye cevap verebilecek şekilde düzenlenmiştir. Kütüphanede çalışacak görevlilerin mesleki eğitim görmüş elemanlar olmasına dikkat edilir. Otomasyondan geniş ölçüde yararlanır. Kütüphane binası ya da binalarının hizmete en uygun biçimde yapılmasına büyük özen gösterilir. Hattâ bu konuda oldukça değişik ve ilginç modellerin denenmekte olduğu görülmektedir.

Amerikan kütüphanecilik anlayışının pek çok konuda örnek alındığı görülür. Amaç okuyucuya en iyi hizmeti en çabuk yoldan verebilmek ve böylece bilime ve insanlığa hizmettir.

1. Standartlar :

Bu düzeye erişebilmek amacıyla önerilen bazı standartlar aşağıda verilmiştir :

«Üniversitenin okuyucu sayısı : 15.000 öğrenci

1.500 öğretim üye ve yardımcısı

Kütüphane görevlileri :

Tenkik hizmetler görevlileri : 50

Konu uzmanları : 25

Koleksiyon : Toplam 2.000.000 cilt.

Her yıl koleksiyona eklenecek yeni yayınlar : 50 - 60.000 cilt.

(Buna 8-10.000 adet süreli yayın dahildir.)

Yabancı dildeki yayınların oranı : % 50-60.

Açık raf sistemine göre hizmete sunulan : 600-800.000 cilt.

Geri kalan kısım depolara yerleştirilecektir.

Bina : 1800-2000 çalışma yeri yani öğrenci sayısının % 12-14 üne yer sağlanabilmelidir. Çalışma yerleri için düşünülen alanın % 10 u tek kişilik ya da gruplar için ayrılan çalışma yerlerini kapsamalıdır.

Kütüphanede toplam olarak en az 25.000 m² lik bir alan okuyucu için ayrılabilmelidir.

Zemin kat : Müdürün ve görevlilerin çalışma yerleri, müracaat bölümü, ders kitapları koleksiyonu.

Üst katlar : Okucuyu salonları ve koleksiyonun çeşitli bölümleri.

En üst kat : Özel koleksiyonlar (yazmalar, müzik, tiyatro v.b.)

Bodrum : Kitap deposu.

Bütçe : Standartların gerektirdiği oranda üniversite tarafından karşılanır.

Verilecek hizmetle ilgili bazı sayılar :

Yıllık ödünç kitap verme sayısı : 550.000 cilt.

Yıllık fotokopi isteği : 150.000 adet.

1 yılda kütüphanenin açık bulunduğu gün sayısı : 300 iş günü.

1 yıl içinde çalışma yerlerinin ortalama kullanış sayısı : 1.000.000 kez.

Bu nesaplara göre her okuyucuya yılda 30 cilt kitap ödünç verilir, 9 fotokopi-isteği karşılanmış olur ve okuyucunun 55 gün okuma salonunu kullandığı anlaşılr»²¹.

Otomasyonun yarattığı olanaklardan istatistiksel verilerin sağlanmasında, materyal sağlama bölümünde, katalog hazırlamada, cilt kontrolünde ve kitap ödünç verme işlemlerinde geniş ölçüde yararlanılacaktır.

Bu standartların ışığı altında geliştirilen bazı sistem modellerini tanıtmaya çalışalım:²²

21. Bu bilgiler Rolf Kluth. Grundriss der Bibliothekslehre. Wiesbaden 1970, 236-243. ss. den standartlar konusunda bir fikir verebilmek amacıyla buraya kısaltılarak aktarılmıştır.
22. Geliştirilen tüm sistem modelleri hakkındaki bilgiler için özellikle Kluth. a.g.e. 244-254, ss. ve 325-327. ss. den yararlanılmıştır. Ayrıca bkz. Juchhoff, «Alman üniversitelerinin kütüphane örgütlenmesinde yeni eğilimler», y.a.g.m. de 153-154. ss. de Konstanz modelini ve «İhtisas Bölümü Kütüphanelerini» tanıtmıştır. Biz, hizmet kapsamını daha iyi yansıttığı kanısıyla «İhtisas Alanı Kütüphaneleri» kavramını kullanarak aralarında bir fark bulunmamaktadır.

2. Sistem Modelleri :

a. Merkez Kütüphane ve İhtisas Alanı Kütüphaneleri :

Çeşitli küçük enstitü kütüphaneleri yerine bir ihtisas dalının incelediği konuları içeren koleksiyonların bulunduğu kütüphaneler «İhtisas Alanı Kütüphaneleri» adını almaktadır. Örneğin, hukuk, felsefe, dil, edebiyat gibi. Bu kütüphaneler merkez kütüphanenin kampüs içinde dağılmış bölümlerini oluşturur da diyebiliriz.

Merkez Kütüphanede teknik hizmetler bölümü, genel müracaat eserleri güncelliğini kaybeden ve İhtisas Alanı Kütüphaneleri tarafından gönderilen kitaplar için merkezi depo bulunur. Ayrıca istatistiksel yöntemler sonucu çok fazla okunduğu saptanan kitaplardan birer adet de gene Merkez Kütüphanede ödünç verilmek üzere bulundurulur çünkü İhtisas Alanı Kütüphanelerinde okuyucuya kitaplar eve götürülmek üzere ödünç verilmez. Merkez Kütüphanenin genellikle bir profesör olan müdürü üniversite kütüphane komisyonunun üyesidir ve oy kullanma hakkına sahiptir. Müdür, ayrıca «Üniversitenin Kütüphanecisi» ünvanını taşır. İhtisas Alanı Kütüphanelerinin başında konu uzmanları bulunur. Uzmanlar Merkez Kütüphaneye sıkı bir iletişim içindedirler. Kitap seçimini ve sınıflandırmayı uzmanlar yapar.

Kalpüste bulunan tüm kütüphanelerin bilgisayar aracılığıyla toplu katalogları hazırlanır. Her kütüphaneye bir adet gönderilir; kütüphanede ayrıca bura-
raya özgü bir alfabetik kart katalogu bulunmaz.

Bu modelin en büyük sakıncası bazı ihtisas dallarının birbirleriyle uzaktan ilgili kitapları kendi koleksiyonlarında bulduramamaları ve bunlara ulaşımın kampüste kütüphanelerin arasındaki uzaklık nedeniyle zor olmasıdır. Ayrıca bu kütüphaneler amfilere, sınıflara kampüs plânı gereğince pek yakın değildirler.

b. Merkez Kütüphanesi olmayan İhtisas Alanı Kütüphaneleri :

Bu modelde Merkez Kütüphane kaldırılmıştır yalnız İhtisas Alanı Kütüphaneleri vardır. Merkezi bir yerde kurulan Teknik Hizmetler Merkezinde genel müracaat eserlerinin yerleştirilebileceği bir Okuyucu Salonu bulunabilir. Bunun dışında İhtisas Alanı Kütüphanelerinin kendi depoları vardır. Bu kütüphanelerin okuyucuları kitapları evlerine götürüp okuyabilirler.

Teknik Hizmetler Merkezinde toplu katalog hazırlanır. Bütün iletişim bilgisayar yoluyla yapılır. Bu yol oldukça masraflı olmasına karşın verilen hizmetin sor. derece çabuk olması pek çok taraftar toplamına neden olmuştur.

Ayrıca Teknik Hizmetler Merkezinin bile kaldırıldığı bir model de düşünülmektedir.

c. Ana Kütüphane ve Bölüm Kütüphaneleri :

Bu henüz geliştirilmekte olan bir modeldir. Üniversite birimlerinin yayıldığı alanın büyük ölçüde genişlemesi ve haliyle bölümlerin üniversite kütüphanesine gittikçe artan uzaklığının getirdiği sorunlar, bu konulara ilişkin koleksiyonların üniversite kütüphanesinden çıkartılıp bölümlere taşınmasıyla çözümlenmeye çalışır. Önce Tıp, Fizik - Kimya, Mühendislik, Tarım gibi uygulamalı bilim dallarının koleksiyonları ayrılarak «Bölüm Kütüphaneleri» koleksiyonlarını oluşturu-

rurlar. Bu bölümler genellikle merkezden uzaklaşarak kampüste geniş alanlara yayılmaktadır.

«Ana Kütüphane» adı verilen kütüphanenin koleksiyonu üniversite kütüphanesinden geri kalan materyalle ve sosyal bilimlerin konularıyla ilgili materyalle oluşur. Burada aynı zamanda kütüphane sisteminin Teknik Hizmetler Merkezi bulunur. Ana Kütüphanenin müdürüne sayıları 6-7 yi aşmayan Bölüm Kütüphanelerinin müdürleri yönetsel açıdan bağlıdır. Bu kütüphanelerin yerleştirildikleri binalar İhtisas Alanı Kütüphanelerinden daha büyük olup, bölümlerin dershanelerine de yakındır. Bunun için kullanılma yönünden oldukça başarılı bir örgütlenme gösterecekleri düşünülmektedir. Kitleler halinde gelen, bilinçli olarak ne okuyacaklarını henüz bilemeyen yeni öğrencileri yönlendirmekte yararlı olacakları, böylece üniversite kütüphanesini büyük bir yükten kurtaracak bir çözüm yolu oluşturacakları sanılmaktadır.

Böylece Uygulamalı Bilimler ve Sosyal Bilimlerin koleksiyonlarının ayrılmasının getirdiği sorunun yanında başka büyük bir sakınca şimdilik görülmemektedir.

d. Merkez Kütüphane ile Enstitüsü Kütüphanelerinin ya da İhtisas Alanı Kütüphanelerinin Özdeşleştirilmesi :

Bu en ideal modeldir denebilir çünkü bunda üniversite kütüphanesinin ilgili koleksiyonları İhtisas Alanı Kütüphanelerini ya da Enstitü Kütüphanelerini oluşturacak biçimde organize edilirler. Bu modelin gerçekleşmesi tümüyle yapısal çözüme bağlıdır: Buna göre üniversite kütüphanesi ve üniversitenin kendisi aynı binada bulunurlar. Kütüphanenin teknik hizmetler bölümü binanın merkezinde yerini alır. Bunun yanında her ihtisas alanı için gerekli koleksiyonları kapsayan kütüphaneler bulunur. Her İhtisas Alanı Ünitesi de kendisiyle ilgili kütüphanenin hemen yanında ya da çok yakınında yerini alır. Böylece merkezden çevreye gidildiğinde büyük bir üniversite kütüphanesinin konulara ayrılmış koleksiyonlarını oluşturan bu bölümler, çevreden merkeze gelindiğinde aynı zamanda İhtisas Alanı Kütüphanelerini oluştururlar. Bu model dümdüz bir alanda büyük bir daire gibi düşünülebileceği gibi üstüste katlar halinde de (ortada koleksiyonlar üst ve alt katlarda ilgili bilim dalları üniteleri) düşünülebilir. Yani modele hem yatay hem de dikey olarak erişilme olanağı vardır.

Böylece gerçekten ideale çok yakın bir çözüme ulaşılabilir diyebiliriz :

Teknik hizmetler kolaylıkla merkezden yürütülür, gereksiz çift nüshalar en iyi biçimde değerlendirilebileceği gibi uzaklık sorunu da çözümlenmiş olur. İletişim çok yönlü olarak sağlanır. Bir çok üniversitede erişilmeye çalışılan, kütüphanenin üniversitenin merkezinde yerini alması ilkesi böylece gerçekleştirilir.

Çıkışların kontrolü ve ödünç verme için gerekli personelin sayısının çoğaltılması gerçeği bir sorun olarak görülebilirse de başka modellerde bu iş için daha fazla elemana gereksinme duyulduğu düşünülürse, bunun büyük bir sorun olmadığı anlaşılır.

Boylesine ideal bir çözümün yalnız küçük üniversiteler için düşünülebileceği gerçeğini unutmamak gerekir.

Bu modellerin bazılarını birleştirerek üniversitenin bünyesine uygun bir çözüme gitmek için yapılan çalışmalar da vardır. Biz, burada konunun genişliği nedeniyle bu çalışmalara değinmiyoruz.

SÖNÜÇ :

Özet olarak bugün Federal Almanya'daki üniversite kütüphanelerinde tek sistem değil iki ayrı sistem gördüğümüzü söyleyebiliriz :

A. Geleneksel Sistem :

Üniversite kütüphanesi ve enstitü kütüphaneleri arasında mesleki açıdan işbirliğine gidilmemiştir. Bazı gelenekler korunmaktadır yalnız son yıllarda Alman Araştırma Kurumu'nun önderliğiyle işbirliği konusunda varılan olumlu aşamalar görülmektedir.

B. Yeni Yapılan Üniversitelerdeki Kütüphane Sistemi :

Bu sistemde çeşitli modellerin denendiğini ve çağdaş kütüphanecilik anlayışının ön plâna alındığını görüyoruz. Mesleki alanda geniş ölçüde işbirliğine gidilmesi ve bilgi - sayarın kütüphane hizmetlerinde giderek daha çok kullanılması belirgin özelliklerdendir. Mesleki eğitim görmüş elemanlara verilen önem daha da artmıştır.

Avrupa geleneklerinin aşılacak Amerikan Kütüphaneciliğinin dünyaca kâbulenilen pratik çözüm yollarının benimsendiği görülmektedir.

Ayrıca her iki sistem için de söylenecek ortak taraf bu kütüphanelerin yapımlarının ve verdikleri hizmetlerin devamlı olarak Alman Bilim Konseyi, Alman Araştırma Kurumu gibi kuruluşlar tarafından çeşitli açılardan kontrol edilmesi, yeni önerilerin getirilmesi ve kütüphanelerin hiçbir zaman kendi kaderlerine bırakılmayıp maddeten büyük endüstri kuruluşları tarafından da desteklenmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Aspekte - Studienführer 1974. Studien - und Berufsmöglichkeiten in der Bundesrepublik. Hrsg. v. Gerhard Hirschfeld. Frankfurt/Main 1973.
- Ausseruniversitäre Aufgaben deutscher Hochschulbibliotheken. Mit Beiträgen v. H. Braun, Rolf Kluth u. a. 28.29 Oktober 1976 Würzburg. Zeitschrift für Buch - und Bibliothekswesen (ZfBB) 24 (1977). Sa. 2. 157-200. ss.
- Bibliotheksbau und Bibliothekstechnik. Ein Kompendium für Bibliothekare Hrsg. v. Franz - Heinrich Philipp. München 1973. (Bibliothekspraxis Bd. 11).
- Bibliotheksplan 73'. Entwurf eines umfassenden Bibliotheksnetzes für die Bundesrepublik Deutschland. Hrsg. v. Deutsche Bibliothekskonferenz. Berlin 1973.
- 1974 - Studien . und Berufsauswahl. Entscheidungshilfen für Abiturienten und Absolventen der Fachoberschulen. Hrsg. v. Bund - Länderkommission für Bildungsplanung und Bundesanstalt für Arbeit. Bad Honnef 1973.
- Busse, Gisela von - Horst Ernestus. Libraries in the Federal Republic of Germany. Rev. and enl. ed. Translated by John S. Andrews and Gregory Walker. Wiesbaden 1972.

- Empfehlungen des Wissenschaftsrates zum Ausbau der wissenschaftlichen Einrichtungen. Teil II. Wissenschaftliche Bibliotheken. Bonn 1964.**
- Empfehlungen des Wissenschaftsrates zum Ausbau der wissenschaftlichen Hochschulen bis 1970. Bonn 1967.**
- Empfehlungen für die Zusammenarbeit zwischen Hochschulbibliothek und Institutsbibliotheken. Hrsg. v. Deutsche Forschungsgemeinschaft. Bibliotheksausschuss. Bonn - Bad Godesberg 1970.**
- Encyclopedia of Library and Information Science. Ed. by A. Kent, H. Lancour and J. Daily. Vol. 9. New York 1973.**
- Der Fischer Weltatmanach 1975. Hrsg. v. Gustav Fochler - Haube. Frankfurt/Main 1974.**
- Fuchs, Hermann. Bibliotheksverwaltung. 2. verb. u. verm. Aufl. Wiesbaden 1968.**
- Handbuch der Bibliothekswissenschaft. Begr. v. Fritz Milkau. 2. verm. und verb. Aufl. Hrsg. v. Georg Leyh. 3. Bd. 2. Hälfte. Wiesbaden 1957.**
- Juchhoff, Rudolf. «Alman Üniversitelerinin kütüphane örgütlenmesinde yeni eğilimler. Çev. : Meral Şenöz. TKDB 16 (1967), Sa. 3. 149-154. ss.**
- Juchhoff, Rudolf. «Almanya'da üniversite ve araştırma kütüphanelerinin yaşayan gelenekleri». Modern Kütüphaneciliğin Esasları. Ed. : Carl. M. White. Ankara 1961. 71-79. ss (A.Ü.D.T.C.F. Yayınları: 133. Kütüphanecilik Enstitüsü Yayını: 2)**
- Juchhoff, Rudolf. «Üniversite Kütüphaneleri». Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Kütüphanesinde 11-21 Ekim 1967 günlerinde verilen seri konferanslar. Çev. : Meral Şenöz. 1-34. ss. (Ege Üniversitesi Rektörlük Yayınları: No: 26)**
- Karayalçın, Yaşar. Hukukta Öğretim - Kaynaklar - Problem Çözme. Ankara 1977. (A Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları. No: 410)**
- Karayalçın, Yaşar. «Kütüphanelerimize umumî bir bakış». TKDB 1 (1952), Sa. 1. 2-25. ss.**
- Kluth, Rolf. Grundriss der Bibliothekslehre. Wiesbaden 1970.**
- Statistisches Jahrbuch 1976 für die BRD. Hrsg. v. Statistisches Bundesamt. Wiesbaden 1976 (August).**
- Vorstius, Joris. Grundzüge der Bibliotheksgeschichte. 6. Aufl. Neu bearb. v. Siegfried Joost. Wiesbaden 1969.**